

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭРҮҮ ШҮҮЛТЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ ҮНДЭСНИЙ ТОГТОЛЦООНЫ ТАЛААРХ МЭДЭЭЛЭЛ ЛАВЛАГАА

Мэдээлэл лавлагаа
Судалгааны код: СТ-23/502
2023.12.28

Захиалагч:	Хууль зүйн байнгын хорооны дарга Д.Цогтбаатар
Хянасан:	Ц.Цогзолмаа - ПССХ-ийн захирал
Удирдсан:	Ц.Норовдондог - ПССХ-ийн эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга
Судлаачид:	Г.Билгээ, П.Уранчимэг, Э.Билгүүн

Улаанбаатар хот
2023 он

УДИРТГАЛ

ТОВЧИЛСОН ҮГ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

1.Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

- 1.1.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо
- 1.2.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал
- 1.3. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

2.Бүгд Найрамдах Киргиз Улс

- 2.1.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо
- 2.2.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал
- 2.3. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

3.Бүгд Найрамдах Тунис Улс

- 3.1.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо
- 3.2.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал
- 3.3.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны дарга Д.Цогтбаатарын захиалгаар **“Гадаадын зарим орны эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо”** сэдэвт мэдээлэл лавлагааг Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэн (ПССХ)-д гүйцэтгэв.

Судалгааны захиалгын даалгавар:

- эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны хэлбэр;
- үндэсний тогтолцооны үйл ажиллагааны болон төсвийн хараат бус байдал;
- үндэсний тогтолцоог хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай чадавх;
- эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үр дүнтэй үйл ажиллагаа.

Судалгааны зорилго:

Гадаадын зарим орны эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо, бие даасан байгууллага, бие даасан хараат бус гишүүний талаарх олон улсын туршлагыг судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ:

Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоотой Герман, Киргиз, Тунис зэрэг улсыг хамруулан дараах асуудлуудын хүрээнд авч үзлээ:

- Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо;
- Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал;
- Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа.

Судалгааны бүтэц:

Энэхүү судалгаа нь бүтцийн хувьд судалгааны хураангуй болон Герман, Киргиз, Тунис улсын эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо, бие даасан байгууллагын талаар судалсан дэлгэрэнгүй хэсгээс бүрдэнэ.

Түлхүүр үг: эрүү шүүлт, эрүүдэн шүүх, эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо

Key words: *torture, torture prevention, national preventive mechanisms, The Optional Protocol.*

Ключевые слова: национальный превентивный механизм.

ТОВЧИЛСОН ҮГ

ХБНГУ	Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс
НҮБ	Нэгдсэн Үндэсний Байгууллага
НПМ	Национальный превентивный механизм
ҮУСМ	Үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизм
ЭШЭКНП	Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцын нэмэлт протокол

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенц (цаашид “Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенц”)-ийг НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас 1984 онд баталж, 20 орчим орон нэгдэн орсны дараа 1987 онд хүчин төгөлдөр болсон. 2023 оны байдлаар Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцод 173 улс нэгдэн ороод байна.¹

Энэхүү баримт бичгийн заалтын дагуу ажиглагч байгууллага болох Эрүүдэн шүүхийн эсрэг хороог байгуулсан бөгөөд түүний гол үүрэг нь оролцогч бүх улс конвенцыг дагаж мөрдөх, хэрэгжүүлэхэд хяналт тавих явдал юм. Мөн эрүүдэн шүүх болон бусад хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг гутаан харьцах, шийтгэхийг бүрэн хориглохыг тогтоосон. Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцод нэгдэн орсон улс орнууд дараах тохиолдолд эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үүрэг хүлээсэн²:

- тухайн хүнийг өөр улсад эрүү шүүлт тулгана гэж үзэх үндэслэлтэй бол буцаах, албадан гаргах, шилжүүлэн өгөх;
- баривчлах, саатуулах, цагдан хорих;
- байцаах;
- баривчлах, саатуулах, байцаахад оролцож буй иргэний болон цэргийн цагдаа, эмнэлгийн мэргэжилтнүүд, төрийн албан хаагчид болон бусад хүмүүст зориулсан сургалт зохион байгуулах.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцыг нэмэлт олон улсын гэрээ болгон **Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцын нэмэлт протокол** (цаашид “Нэмэлт протокол”)-ыг 2002 онд баталж, 2006 онд өдөр хүчин төгөлдөр болсон. 2023 оны байдлаар Нэмэлт протоколд 76 улс гарын үсэг зурж, 93 улс соёрхон батлаад байна.³

Энэхүү баримт бичиг нь эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх олон улсын болон үндэсний механизм байгуулах үндэс суур нь юм.

Монгол Улс Эрүүдэн шүүхийн эсрэг конвенцыг 2000 онд, түүний Нэмэлт протоколыг 2015 онд соёрхон баталж, Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний механизм (тогтолцоо, байгууллага)-ыг байгуулах үүрэг хүлээсэн.

Улсын Их Хурлаас 2020 онд Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталж, “эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх” гэж эрүү шүүлт тулгах болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар шийтгэх буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцахаас урьдчилан сэргийлэх хараат бус, бие даасан, цогц үйл ажиллагааг хэлнэ гэж заасан. Уг хуулиар Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүн, түүний бүрэн эрх, эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг шинээр тусгасан.⁴

Энэхүү захиалгат судалгаанд эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх бие даасан байгууллагатай улсуудыг авч үзсэн бөгөөд НҮБ-ын Нэмэлт протоколын дагуу Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг хэрхэн зохицуулж байгааг тусгасан.

¹ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtidsg_no=IV-9&chapter=4&clang=en

² <https://www.ohchr.org/ru/treaty-bodies/cat/background-convention> – 2023.12.27-ны байдлаар.

³ https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtidsg_no=IV-9-b&chapter=4&clang=en – 2023.12.27-ны байдлаар.

⁴ Хүний эрхийн үндэсний комиссын эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны 2022 оны тайланд хийсэн шинжилгээний танилцуулга., <https://www.parliament.mn/nn/30303/>

Нэмэлт протоколд нэгдэн орсон улсад Үндэсний урьдчилан сэргийлэх байгууллага (ҮУСБ)-ыг өөрийн орны онцлог, эрх зүйн тогтолцоо зэрэгт нийцүүлэн үйл ажиллагааны хараат бус бие даасан байдал, бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай чадавх бүхий мэргэшсэн байдал зэрэг шаардлагыг ханган үйл ажиллагаа явуулж байна.⁵

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (ХБНГУ)-ын хувьд Нэмэлт протоколын өмнө хүлээсэн үүргийн дагуу Эрүүдэн шүүхээс сэргийлэх Үндэсний агентлаг (National Agency for the Prevention of Torture)-ийг байгуулжээ. Энэхүү агентлаг нь бие даасан байгууллага бөгөөд Холбооны Засгийн газар, мужуудын Засгийн газар болон Бундестагт ажлаа тайлагнадаг байна. Тус агентлаг нь бүтцийн хувьд Холбооны агентлаг ба Мужуудын хамтарсан хороо гэж хуваагддаг бөгөөд мөн тэдний ажил үүргийг дэмжих зорилготой Ажлын албатай.

Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын хувьд Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөлийн орнуудаас Нэмэлт протоколын шаардлагыг хангасан Үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизмыг бий болгосон анхны улсуудын нэг бөгөөд Нэмэлт протоколоор хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор бие даасан байгууллага болох Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний төв (Национальный центр по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания)-ийг байгуулжээ. Энэхүү төв нь хуулийн хүрээнд бие даасан төрийн байгууллага бөгөөд төрийн эрх мэдэл, удирдлагын байгууллага, тэдгээрийн албан тушаалтан Үндэсний төвийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлыг бие даан шийдвэрлэдэг байна.

Бүгд Найрамдах Тунис Улс нь эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх бие даасан нэгжтэй бөгөөд мөн Нэмэлт протоколын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэх шаардлагын дагуу Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газар (National Authority for the Prevention of Torture, INPT)-ыг байгуулсан байна. Тус газар нь бүтэц зохион байгуулалт болон санхүүгийн хувьд бие даасан, эрх бүхий төрийн байгууллага юм. Тунис Улсын Парламент нь Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын тухай хуулийг батлан тэдний үйл ажиллагааны чиглэл, гишүүдэд тавигдах шаардлага зэргийг нарийн тодорхойлж өгсөн байна.

⁵ <https://www.ohchr.org/ru/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms>

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

Нэг. ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

1.1. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (цаашид “ХБНГУ”) нь Нэмэлт протоколыг 2002 онд соёрхон баталсан. ХБНГУ нь Нэмэлт протоколын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэх зорилгоор 2009 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдөр Хууль зүйн сайдын тушаалаар бие даасан байгууллага болох Холбооны Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх агентлагийг (цаашид Үндэсний агентлаг) байгуулсан.⁶

Тус Үндэсний агентлаг нь бүтцийн хувьд Холбооны агентлаг ба Мужуудын хамтарсан хорооноос бүрддэг:

- Холбооны агентлаг нь Холбооны хариуцдаг бүх цагдан хорих газруудыг (Зэвсэгт хүчний цагдан хорих төв, Цагдаа, Гаалийн алба) хариуцдаг.
- мужуудын хамтарсан комисс нь 2009 оны 06 дугаар сарын 25-ны өдөр Нэмэлт протоколын 3 дугаар зүйлд заасны дагуу байгуулагдсан бөгөөд мужуудын цагдан хорих газруудыг (Хорих анги, сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллагууд, хүүхэд залуучуудын халамжийн үйлчилгээний газар, ахмадын асрамжийн газрууд) хариуцдаг.

Холбооны агентлаг болон мужуудын хамтарсан комисс нь хамтарч ажилладаг бөгөөд тэд жил бүр үйл ажиллагааны нэгдсэн тайлан гаргадаг байна.

Үндэсний агентлаг нь нийт 10 гишүүнтэйгээр үйл ажиллагаа явуулдаг. Үүнд, Мужуудын хамтарсан хорооны 8 гишүүн, Холбооны агентлагийн 2 гишүүнээс бүрдэнэ. Мөн тэдний үйл ажиллагааг дэмжих зорилготой Ажлын алба (The Secretariat) нь үндсэн 6 ажилтантай. Тус Ажлын алба нь Гэмт хэргийн төвд (Centre for Criminology) харьяалагддаг.⁷ Ажлын албаны ажилтнуудыг зөвхөн Үндэсний агентлагийн даргын зөвшөөрлөөр томилж, чөлөөлнө.⁸

Үндэсний агентлагийн дарга түүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсны дараа дахин нэг удаа сонгогдох боломжтой. Мөн тэрээр өөрийн санал хүсэлтээр бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болохын өмнө ХБНГУ-ын Шүүгчдийн тухай хуульд заасны дагуу Хууль зүйн яам болон Дотоод хэргийн яамны шийдвэрээр Үндэсний агентлагийн даргаас чөлөөлөгдөж болно.⁹

Үндэсний агентлагийн 10 гишүүнийг дараах байдлаар томилдог.

- Мужуудын хамтарсан хорооны гишүүдийг бүрдүүлэхдээ мужуудын Хууль зүйн сайд нарын бага хурлаар санал болгож Хууль зүйн яам томилдог.
- Холбооны агентлагийн дарга, түүний орлогчийг Холбооны Дотоод хэргийн яам, Холбооны батлан хамгаалах яамтай тохиролцсоны дагуу мөн адил Хууль зүйн яам томилдог байна. Тэдний бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байна.¹⁰

Үндэсний агентлагийн гишүүд нь Холбооны улсуудаас хууль эрх зүйн болон бусад байдлаар бие даасан, хараат бус байна. Харин тэднийг ХБНГУ-ын Шүүхийн тухай хуулийн дагуу эгүүлэн татаж болно.¹¹

⁶ www.nationale-stelle.de/en

⁷ <https://www.nationale-stelle.de/en/the-national-agency/secretariat.html>

⁸ https://www.nationale-stelle.de/fileadmin/dateiablage/Dokumente/Rechtsgrundlagen/Organisationserlass_OPCAT.pdf

⁹ https://www.nationale-stelle.de/fileadmin/dateiablage/Dokumente/Rechtsgrundlagen/Organisationserlass_OPCAT.pdf

¹⁰ <https://www.nationale-stelle.de/en/the-national-agency/members.html>

¹¹ <https://www.nationale-stelle.de/en/frequently-asked-questions.html>

1.2.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал

Нэмэлт протоколд заасан журмын дагуу Үндэсний агентлагт дараах бүрэн эрхийг олгодог:

- цагдан хорих газарт эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүсийн тоо, тэдгээрийн байршил зэрэг холбоотой бүхий л мэдээллийг авах;
- цагдан хорих газарт чөлөөтэй нэвтрэх;
- эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүстэй гэрчгүйгээр биечлэн ярилцах, эсхүл шаардлагатай тохиолдолд орчуулагчтай, мөн үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизмаар холбогдох мэдээлэл өгөх боломжтой гэж үзэж буй хүмүүстэй биечлэн ярилцах;
- НҮБ-ын Урьдчилан сэргийлэх дэд хороотой холбогдох зэрэг болно.

Үндэсний агентлаг нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

- цагдан хорих газруудад гарч буй аливаа зөрчил дутагдалд анхаарч, гарсан зөрчлийн тухай зөвлөмж гаргах;
- цагдан хорих газарт эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүсийн нөхцөл байдлыг тогтмол хянан шалгаж байх;
- одоо мөрдөгдөж буй хууль тогтоомжийн төсөлд санал, дүгнэлт гаргах;
- цагдан хорих газарт эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүсийн нөхцөл байдлыг сайжруулах, эрүүдэн шүүх болон бусад хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх талаар эрх бүхий байгууллагад санал болгох;
- ХБНГУ-аас хүмүүсийг албадан гаргах асуудалд хяналт тавих;
- одоо мөрдөгдөж буй хууль тогтоомжийн мэдээлэл өгөх үүрэгтэй.

Нэмэлт протоколын 21 дүгээр зүйлд заасны дагуу Үндэсний агентлагийн гишүүд, ажилтнууд ажил үүргээ гүйцэтгэж байх явцдаа мэдээллийн нууцыг задруулахгүй байх бөгөөд бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсон ч мэдээллийг нууцыг хадгалах үүрэг хүлээсэн байдаг.¹²

Үндэсний Агентлаг санхүүжилтийн хувьд нийт төсвийн 1/3-ыг Холбооны төсвөөс, 2/3-ыг муж улсын төсвөөс бүрдүүлдэг бөгөөд 2021 оны байдлаар жилийн төсөв нь 640'00 Евро байсан. Санхүүжилтийг Хессиа мужийн хууль зүй, Интеграци, Европын хэрэг эрхлэх яамнаас (Hessian Ministry of Justice, Integration and European Affairs) хуваарилан зохицуулдаг.¹³

1.3.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

Үндэсний Агентлаг нь ХБНГУ-ын хууль тогтоомж, Холбооны Үндсэн хуулийн шүүх, Холбооны Дээд шүүхийн хууль тогтоомжид тулгуурлан үйл ажиллагаа явуулдаг. Мөн аливаа шийдвэр гаргахдаа Европын хүний эрхийн баримт бичиг, НҮБ-ын Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх хороо, дэд хороодын зөвлөмжийг баримтлан ажилладаг байна.

Үндэсний агентлаг нь үйл ажиллагааныхаа жилийн тайланг Холбооны Засгийн газар, Мужийн Засгийн газар болон ХБНГУ-ын парламент болох Бундестагт тайлагнадаг байна.

¹² Үндэсний агентлагын жилийн тайлан 21-р нүүр.

¹³ Үндэсний агентлагын жилийн тайлан 21-р нүүр.

Хоёр. БҮГД НАЙРАМДАХ КИРГИЗ УЛС

2.1.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо

Бүгд Найрамдах Киргиз Улс (цаашид “Киргиз Улс”) Нэмэлт протоколд 2008 онд соёрхон баталж, цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарлах газруудад тогтмол очиж үзэх Урьдчилан сэргийлэх механизмыг (Национальный превентивный механизм, НПМ) бий болгох үүрэг хүлээсэн. Үүний дагуу 2012 оны 7 дугаар сард тус улсын Парламент (Жогорку Кенеш)-аас Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний төвийн тухай хууль (Үндэсний төвийн тухай хууль)-ийг¹⁴ батлав.

Энэ хуулийн дагуу Киргиз Улс Нэмэлт протоколоор хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор бие даасан байгууллага болох Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний төвийг байгуулжээ. Киргиз Улс нь Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөл (Содружество Независимых Государств)-ийн орнуудаас Нэмэлт протоколын шаардлагыг хангасан Үндэсний урьдчилан сэргийлэх механизм (ҮУСМ)-ыг бий болгосон анхны улсуудын нэг болов.¹⁵

Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний төв (Үндэсний төв)-ийн энэхүү загвар нь хуулийн хүрээнд бие даасан төрийн байгууллага бөгөөд төрийн эрх мэдэл, удирдлагын байгууллага, тэдгээрийн албан тушаалтан Үндэсний төвийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд аливаа хэлбэрээр хөндлөнгөөс оролцохыг дээрх хуулиар хориглосон байна. (Үндэсний төвийн тухай хуулийн §5.3.)

Үндэсний төвийн Зохицуулах зөвлөл

Үндэсний төвийн удирдах дээд байгууллага нь 11 гишүүнтэй Зохицуулах зөвлөл юм. Уг зөвлөлтэй холбоотой харилцааг Үндэсний төвийн тухай хуулийн 9-13 дугаар зүйлд зохицуулсан байна.

Зохицуулах зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд дараах этгээдүүд багтана:

- 1) Акыйкатчи (Омбудсмен) - албан тушаалаараа;
- 2) Жогорку Кенешийн олонхын санал болгосон нэг депутат;
- 3) Жогорку Кенешийн сөрөг хүчнээс санал болгосон нэг депутат;
- 4) хуулиар тогтоосон үйл ажиллагаа нь эрүү шүүлт, хэрцгий харьцах, шийтгэлээс ангид байх эрхийг хамгаалахтай холбоотой хууль тогтоомжид заасан журмаар бүртгүүлсэн ашгийн бус байгууллагын 8 төлөөлөгч зэрэг байна.

Киргиз Улсын энэхүү ҮУСМ-ын загварын онцлог бол тус Үндэсний төвийн үйл ажиллагаанд нь иргэний нийгмийн буюу ашгийн бус байгууллагуудыг албан ёсоор оролцуулах явдал юм.¹⁶

Нэг ашгийн бус байгууллагаас Зохицуулах зөвлөлийн гишүүнд нэг хүний нэрийг дэвшүүлэх эрхтэй. Гишүүнд ашгийн бус байгууллагаас нэр дэвшигчид Үндэсний төвийн тухай

¹⁴ Закон «О Национальном центре Кыргызской Республики по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания» от 12 июля 2012 года N 104. <https://npm.kg/ru/normativnaya-baza/natsionalnye-normy/>

¹⁵ Национальный центр Кыргызской Республики по предупреждению пыток, Управление Верховного комиссара ООН по правам человека, Penal Reform International. Национальный центр Кыргызской Республики по предупреждению пыток (2020-2021 годы). 3 дахь тал. <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2022/01/%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0-%D0%BF%D1%8B%D1%82%D0%BA%D0%B8.pdf>

¹⁶ Мөн тэнд. 7 дахь тал.

хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан Үндэсний төвийн ажилтанд тавигдах шаардлагыг мөрдөх аж. Ашгийн бус байгууллагаас зөвлөлийн гишүүдийг сугалаагаар сонгохоор хуульд зохицуулжээ.

Зохицуулах зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг 4 жилийн хугацаагаар сонгоно. Акыйкатчи (Омбудсмен)-аас бусад тохиолдолд нэг хүн Зохицуулах зөвлөлийн гишүүнээр 2-оос дээш удаа дараалан сонгогдохгүй. Зөвлөлийн удирдлагыг дарга, түүнийг эзгүйд дэд дарга гүйцэтгэнэ.

Зохицуулах зөвлөл нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- Үндэсний төвийн бүтэц, үйл ажиллагааг нь хөгжүүлэх стратеги, тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлох;
- цагдан хорьсон, эрх чөлөөг нь хязгаарласан газарт хоригдож байгаа хүмүүсийг эрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцахаас хамгаалж, шаардлагатай бол тэднийг эмчлэх асуудлыг тогтмол авч үзэх;
- Үндэсний төвөөс боловсруулсан цагдан хорьсон, эрх чөлөөг хязгаарлагдсан газарт урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийх аргачлал, жил бүрийн хөтөлбөрийг батлах;
- зөвлөмж, уриалга боловсруулан холбогдох төрийн байгууллагуудад илгээх, мөн өөрийн зөвлөмж, уриалгын дагуу авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний талаар тэдгээр байгууллагуудын дарга нарын саналыг сонсох;
- Киргиз Улсын одоогийн хууль тогтоомжийн талаар санал, дүгнэлт гаргах;
- сонгон шалгаруулалтын дүнг үндэслэн Үндэсний төвийн захирал, түүний орлогчийг сонгох, бүрэн эрхийг нь хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгох;
- Үндэсний төвийн ажилтны сул орон тоонд нэр дэвшигчдийн сонгон шалгаруулалтыг явуулж, Үндэсний төвийн захиралд томилуулахаар нэр дэвшигчийг өргөн мэдүүлэх;
- эрх чөлөөгөө хасуулсан болон эрх чөлөө нь хязгаарлагдсан этгээдийг эрүүдэн шүүх, зүй бус харьцахаас хамгаалахтай холбогдсон хууль тогтоомж, бусад зохицуулалтын эрх зүйн актуудын төсөл, тэднийг цагдан хорих дэг журам, нөхцөл байдалд олон нийтийн хэлэлцүүлэг явуулах;
- Үндэсний төвийн төсвийн төслийг батлах;
- Үндэсний төвийн үйл ажиллагааны санхүүгийн тайланд аудит хийх хөндлөнгийн аудитыг оролцуулах Зохицуулах зөвлөлийн журам, Үндэсний төвийн журмыг боловсруулж батлах;
- Үндэсний төвийн даргын санал болгосноор Үндэсний төвийн бүтэц, орон тоог батлах зэрэг болно.

Үндэсний төвийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлд зааснаар Зохицуулах зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрхийг дараах үндэслэлээр дуусгавар болгоно:

- сонгогдсон хугацаа дууссан бол;
- огцрох өргөдлөө бичгээр гаргаж, цаашид ажил үүргээ гүйцэтгэхээс сайн дураараа татгалзсан бол;
- Киргиз Улсаас гадна байнга оршин суухаар явах бол;
- шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон бол;
- түүнийг сураггүй алга болсонд тооцсон шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон бол;
- нас барсан бол;
- шүүх чадваргүй буюу чадваргүй гэж хүлээн зөвшөөрсөн бол;
- хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр 3 сарын хугацаанд зөвлөлийн үйл ажиллагаанд оролцоогүй бол;
- цагдан хорьсон, эрх чөлөөг хязгаарласан газарт хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихөд хүргэсэн ёс зүй, үйлдлийг хүлээн зөвшөөрсөн бол.

Гишүүний бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгох асуудлыг Зохицуулах зөвлөлийн нийт гишүүдийн олонхын саналаар баталсан Зохицуулах зөвлөлийн шийдвэрээр хэрэгжүүлнэ.

Зохицуулах зөвлөл нь дээр дурдсан үндэслэлээр тус зөвлөлийн гишүүнийг Жогорку Кенешийн депутатуудаас эгүүлэн татах асуудлыг Жогорку Кеңештийн өмнө санаачлах эрхтэй. Энэ тохиолдолд тус зөвлөлийн гишүүнийг хугацаанаас нь өмнө эгүүлэн татах асуудлыг Жогорку Кенешийн холбогдох хорооны дүгнэлтийг үндэслэн нэгдсэн хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.

Харин Акыйкатч (Омбудсмен)-ийн Зохицуулах зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрх нь хуульд заасан журмын дагуу дуусгавар болсон тохиолдолд хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.

Зохицуулах зөвлөлийн гишүүд үйл ажиллагаагаа үнэ төлбөргүй хэрэгжүүлнэ. Харин Зохицуулах зөвлөлийн гишүүний бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхдээ албан томилолтын зардлыг нөхөн төлөх баталгааг хуулиар хангасан байна. Зөвлөлийн үйл ажиллагааны зохион байгуулалт, материал техникийн дэмжлэгийг Үндэсний төв хариуцдаг.

Үндэсний төвийн дарга

Үндэсний төвийг тус төвийн дарга тэргүүлж, үйл ажиллагааг нь зохион байгуулна. Даргыг сонгон шалгаруулалтын дүнг үндэслэн Зохицуулах зөвлөл 2 жилийн хугацаатай сонгодог. Даргын албан тушаалд нэг хүн дараалан 2 удаа сонгогдож болно. Тэрээр 25-аас доошгүй настай, дээд боловсролтой, удирдах албан тушаалд 3-аас доошгүй жил ажилласан туршлагатай Киргиз Улсын иргэн байна. Даргын сонгон шалгаруулалтад хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр ажиллаж байсан туршлагатай бол давуу тал болно.

Үндэсний төвийн дарга нь Зохицуулах зөвлөлийн хурлаар хэлэлцэх асуудлыг танилцуулна, мөн жил бүрийн 03 дугаар сарын 01-ний өдрөөс өмнө тус төвийн өнгөрсөн жилийн үйл ажиллагааны болон санхүүгийн тайланг Жогорку Кенешэд өргөн мэдүүлнэ.

Уг жилийн тайланд эрүү шүүлт, зүй бус харьцахаас урьдчилан сэргийлэх салбарын төлөв байдлын талаарх ерөнхий үнэлгээ, дүгнэлт, тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх зөвлөмжийг, мөн Үндэсний төвийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцож, зөвлөмжийг нь авч хэлэлцээгүй төрийн байгууллага (албан тушаалтан)-ыг заавал заахыг Үндэсний төвийн тухай хуулийн 13 дугаар 13.2 дахь хэсэгт шаардсан байна. Мөн жилийн тайланд Үндэсний төвийн өнгөрсөн оны санхүүгийн тайланг хавсаргана.

Шаардлагатай тохиолдолд цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарлах газруудад хүний эрхийг бүдүүлгээр зөрчиж, нэн даруй шийдвэрлэх шаардлагатай байгаа баримтуудын талаар Үндэсний төвөөс тусгай илтгэл (мэдээлэл) гаргаж, Жогорку Кенешэд өргөн мэдүүлж болно.

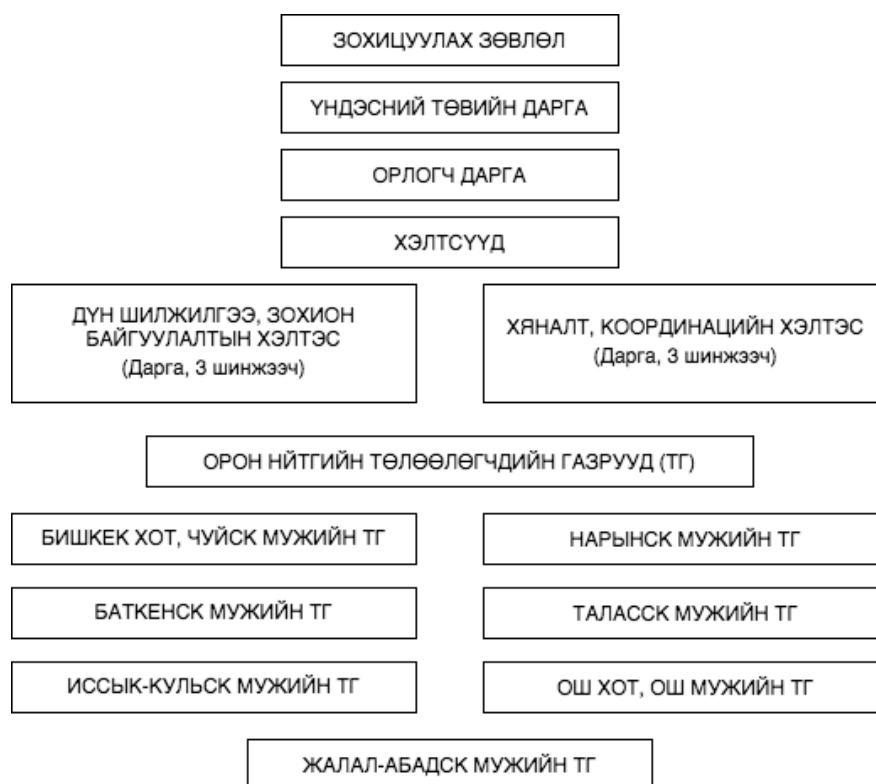
Үндэсний төвийн жилийн тайлан, тусгай илтгэлийг Жогорку Кенешэд өргөн мэдүүлсэн өдрөөс хойш нэг сарын дотор албан ёсны хэвлэл, Үндэсний төвийн цахим хуудсанд нийтэлж тараана.

Үндэсний төвийн албан хаагчид

Үндэсний төвийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд зааснаар Үндэсний төвийн бүтэц, орон тоог Үндэсний төвийн даргын санал болгосноор Зохицуулах зөвлөл батална. Ингэхдээ Үндэсний төвийн төлөөлөгчийн газар (төлөөлөгчид)-ийг Киргиз Улс нийт нутаг дэвсгэрт заавал ажиллуулах шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг харгалзана.

Тус төвийн ажилтныг сонгон шалгаруулалтын дүнг үндэслэн Зохицуулах зөвлөлийн санал болгосноор Үндэсний төвийн дарга томилно, мөн ажилтныг албан тушаалаас нь чөлөөлнө.

Зураг. Үндэсний төвийн бүтэц, зохион байгуулалтын бүдүүвч зураг

Үндэсний төвийн ажилтны албан тушаалд нэр дэвшигчдийг сонгохдоо хүйсийн тэнцвэрт байдал, үндэстний цөөнхийн төлөөллийг хангах бөгөөд ингэхдээ нэг хүйсийн төлөөлөл 70-аас дээш хувиар давамгайлж болохгүй. Хэрэв Үндэсний төвийн ажилтны сул орон тоонд өөр хүйсийн хоёр нэр дэвшигч өрсөлдөж байгаа бол ижил нөхцөлөөр тус төвд бага төлөөлөлтэй хүйсийн нэр дэвшигчийг хүлээн авна.

Үндэсний төв нь нийт 26 албан хаагчидтай, тус улсын 7 бүс нутагт төлөөлөгчийн газартайгаар үйл ажиллагаагаа явуулж байна.¹⁷

Үндэсний төвийн ажилтанд тавигдах шаардлага

Үндэсний төвийн албан хаагчдад тавих шаардлагыг Үндэсний төвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд тусгасан. Тус төвийн ажилтнаар Киргиз Улсын иргэн, дээд боловсролтой, хуульч, багш, эмч, сэтгэл зүйч, сэтгэцийн эмч, нийгмийн ажилтны мэргэжлээр практик туршлагатай, мөн цагаачид, насанд хүрээгүй хүмүүс, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, үндэстний болох хэлний цөөнх зэрэг нийгмийн эмзэг бүлэгтэй хамтран ажиллаж байсан туршлагатай, цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарлах газруудыг удирдаж байсан, хяналт тавьж байсан туршлагатай аливаа хүн сонгогдож болно.

Харин ажилтан нь шүүгч, хууль сахиулах болон эрүүгийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагад, эрх чөлөөг хязгаарлах газар (насанд хүрээгүй хүмүүс, эмэгтэйчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс, цагаачид, сэтгэцийн өвчтэй хүмүүс гэх мэт эмзэг бүлгийн хүмүүс их төвлөрсөн газар)-т ажиллаж байсан, мөн гэмт хэрэг үйлдсэн ялтай хүн байж болохгүй.

Дээрх шаардлагуудыг мөн Зохицуулах зөвлөлийн ашгийн бус байгууллагаас сонгогдсон гишүүдэд тавигддаг.

¹⁷ Мөн тэнд. 7 дахь тал.

2.2.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал

Үндэсний төвийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд Үндэсний төвийн зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны бие даасан байдлыг дараах хүчин зүйлээр тодорхойлсон:

- Үндэсний төвийн ажилтныг сонгон шалгаруулах, томилох, Зохицуулах зөвлөлийн гишүүдийг сонгох ил тод журам, шалгуур, бүрэн эрхийн хугацаа, бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгох журам;
- Үндэсний төвийн зохион байгуулалт, чиг үүргийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцохгүй байх;
- Зохицуулах зөвлөлийн гишүүн, Үндэсний төвийн ажилтны халдашгүй байдал;
- Үндэсний төвийн үйл ажиллагааны хангалттай санхүүжилт.

Мөн хуулийн 18 дугаар зүйлд Зохицуулах зөвлөлийн гишүүд, Үндэсний төвийн ажилтны үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцох, саад учруулахыг хориглож, хуульд заасан эрүүгийн болон захиргааны хариуцлага хүлээлгэхээр тусгасан байна.

Үндэсний төвийн төсвийн хараат бус байдал

Үндэсний төв нь өөрийн санхүүжилтэд шаардагдах хөрөнгийн хэмжээг бие даан тодорхойлох, зардлын тооцоонд багтаан захиран зарцуулах эрхийг Үндэсний төвийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.13 дахь хэсэгт тогтоож өгсөн.

Мөн хуулийн 21 дүгээр зүйлд зааснаар Үндэсний төвийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх нь улсын төсөв, түүнчлэн Киргиз Улсын хууль тогтоомжид харшлаагүй бусад сангаас хийгдэнэ.

Үндэсний төв нь төсвийн төслийг боловсруулж, батлуулахаар Засгийн газарт илгээнэ. Хэрэв хоёр тал төсвийн төслийн талаар санал нийлэхгүй тохиолдолд Засгийн газар тус төвийн саналыг өөрчлөхгүйгээр улсын төсвийн төсөлд тусгаж, дүгнэлтийг нь хавсаргахыг хуулиар зохицуулжээ.

Үндэсний төв нь баталсан зардлын тооцоонд багтаан хөрөнгийг бие даан захиран зарцуулах ба төвийн дарга санхүүгийн тайлангаа хуульд заасан журмын дагуу тайлагнана.

Төвийн ажилтны цалингийн хэмжээг Акыйкатчи (Омбудсмен)-ны Ажлын албаны төрийн албан хаагчдын цалингийн хэмжээтэй ижил тогтооно. (Үндэсний төвийн тухай хуулийн §5.10.)

2.3.Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

Урьдчилан сэргийлэх хяналт шинжилгээ

Үндэсний төвөөс урьдчилан сэргийлэх дараах гурван төрлийн хяналт шинжилгээ хийдэг:

- 1) *урьдчилан сэргийлэх тусгай хяналт шинжилгээг* цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарлах газарт эрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцсан, нас барсан тухай мэдээлэл бүрд, эсхүл тодорхой асуудал судлах зорилгоор хийнэ;
- 2) *урьдчилан сэргийлэх иж бүрэн хяналт шинжилгээг* тухайн байгууллагын нөхцөл байдлыг судлах, цагдан хорьсон, эрх чөлөөг нь хязгаарлагдсан хүмүүсийн эсрэг эрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцахад нөлөөлж буй үндсэн шалтгааныг тогтоох зорилгоор хийнэ;
- 3) *урьдчилан сэргийлэх ээлжит хяналт шинжилгээний* зорилго нь зөвлөмжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүсийг урьдчилан сэргийлэх хяналт шинжилгээний багтай хамтран ажилласны төлөө хэлмэгдүүлэлтэд өртөхгүй байх явдал юм.

Үндэсний төвийн бүрэн эрх нь цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарласан аливаа газарт өдрийн аль ч цагт, байгууллагын удирдлагад урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр очих бөгөөд хяналт шинжилгээ хийхдээ дараах эрхтэй (Үндэсний төвийн тухай хуулийн §22, 24):

- цагдан хоригдсон, эрх чөлөөг нь хязгаарласан хүмүүстэй гэрчгүй, биечлэн уулзаж ярилцах;
- цагдан хоригдсон, эрх чөлөөгөө хязгаарлагдсан хүмүүст хэрхэн хандаж байгаа байдал, тэдний цагдан хорих нөхцөл, түүний дотор эрүүл мэндийн бүртгэлтэй холбоотой мэдээллийг захиргаанаас хүсэх, хүлээн авах;
- заасан газарт очих хууль ёсны эсэхийг баталгаажуулсан баримт бичигтэй танилцах;
- цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарлах газрын захиргаанаас гэрэл зураг, дуу, дүрс бичлэг авах, мөн баримт бичгийн хуулбарыг авах;
- цагдан хоригдсон, эрх чөлөөгөө хязгаарлуулсан хүмүүсийн аюулгүй байдал, түүнийг хангах объектын гэрэл зураг, дуу, дүрс бичлэгийг захиргааны зөвшөөрөлтэйгөөр, мөн гэрэл зураг, дүрс бичлэгийн камер чиглүүлж байгаа хүмүүсийн зөвшөөрөлтэйгөөр гүйцэтгэх.

Эрүүдэн шүүлтийн талаарх хувь хүний гомдол нь прокурор, шүүх, иргэдийн төлөөлөгчийн бүрэн эрхэд хамаарах тул ийм төрлийн гомдлыг Үндэсний төв авч үзэх, хянан шалгахгүй. Харин Үндэсний төв нь хяналт шалгалтаар илэрсэн хэргийн тайланг эрх бүхий байгууллагад дамжуулах үүрэгтэй.

Үндэсний төвийн дарга, бүс нутгийн төлөөлөгчийн газрын дарга нь тус төвийн ажилчид, Зохицуулах зөвлөлийн гишүүдээс ажлын хэсэг байгуулж, шаардлагатай тохиолдолд янз бүрийн салбарын шинжээч, мэргэжилтнүүдийг татан оролцуулж урьдчилан сэргийлэх хяналт шинжилгээг хийдэг байна.

Зохицуулах зөвлөлийн зөвлөмж

Үндэсний төвийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд заасны дагуу Зохицуулах зөвлөл нь цагдан хорих, эрх чөлөөг хязгаарлах газруудад урьдчилан сэргийлэх хяналт шинжилгээг нэгтгэсэн үр дүнд үндэслэн хорих газарт хоригдож буй хүмүүсийг эрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцахад хүргэж буй шалтгаан, нөхцөлийг арилгах, цаашлаад сайжруулах зорилгоор зөвлөмж боловсруулан холбогдох төрийн байгууллагад хүргүүлдэг.

Зөвлөмж хүлээн авсан төрийн байгууллага нь тухайн зөвлөмжийг хүлээн авсан өдрөөс хойш нэг сарын дотор түүний дагуу авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээнийхээ талаар Зохицуулах зөвлөлд мэдээлэх үүрэгтэй.

ГУРАВ. БҮГД НАЙРАМДАХ ТУНИС УЛС

3.1. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоо

Нэмэлт протоколын 3 дугаар зүйлийн 4 дүгээр хэсэгт Үндэсний урьдчилан сэргийлэх байгууллага (ҮУСБ) байгуулах эрх зүйн үндсийг тогтоож өгсөн бөгөөд эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх нэг болон хэд хэдэн байгууллага байгуулах үүрэг хүлээдэг.¹⁸

Бүгд Найрамдах Тунис Улс (цаашид “Тунис Улс”) нь эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх **бие даасан нэгжтэй** бөгөөд эрүүдэн шүүх, хүнлэг бусаар шийтгэх, харьцсан тухай гомдолд хариу өгөх зорилгоор Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газар (National Authority for the Prevention of Torture, INPT)-ыг 2013 онд байгуулсан байна.¹⁹

¹⁸ “Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний ажиллагаа” гарын авлага, 2021 он.

¹⁹ National Authority for the Prevention of Torture (INPT), <http://www.inpt.tn/index.php?id=193>

Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газар нь бүтэц зохион байгуулалт болон санхүүгийн хувьд бие даасан, эрх бүхий төрийн байгууллага юм.

Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын гол зорилго нь баривчлах, саатуулах төвүүдэд зочлох, эрүүдэн шүүхтэй тэмцэх соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх, мэдээлэл цуглуулах, гомдол гаргагчдыг хүлээн авах, мэдүүлэг авах ажлыг зохион байгуулахад чиглэгдэнэ.

Тунис Улсын Парламент нь 2013 оны 10 дугаар сарын 21-ний өдөр Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын тухай хуулийг²⁰ баталсан байна. Хууль нь 4 бүлэг, 27 зүйлтэй.

Тус байгууллага нь хөндлөнгийн оролцоо бүхий, салбар бүрийн мэргэжилтнүүдээс бүрдэх 16 гишүүнтэй. Үүнд:²¹

- хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг иргэний нийгмийн байгууллага, холбоодыг төлөөлсөн 6 гишүүн;
- нийгмийн чиглэлээр мэргэшсэн 2 их сургуулийн профессор;
- хүүхэд хамгааллын чиглэлээр мэргэшсэн 1 гишүүн;
- хуульчийн салбарыг төлөөлсөн 2 гишүүн;
- эмч нарыг төлөөлсөн 3 гишүүн, тэдгээрийн нэг нь сэтгэцийн эмч байх ёстой;
- тэтгэвэрт гарсан 2 шүүгчээс бүрдэнэ.

Гишүүдийг сонгох

Парламентын мэргэжлийн хороо²² Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын гишүүнээр нэр дэвших хүсэлтэй иргэдийн өргөдөл, холбогдох материалыг авах зарыг Тунис Улсын албан ёсны сэтгүүлд нийтлүүлнэ. Ингэхдээ гишүүнд тавигдах шаардлага, өргөдөл гаргах эцсийн хугацаа, бүрдүүлэх материалын жагсаалтыг тодорхой гаргана.

Ирүүлсэн өргөдөл, материалуудаас Парламентын мэргэжлийн хороо нь гишүүдийн тавны гурвын (3/5) саналаар доорх тооны нэр дэвшигчдийг сонгодог байна:

- хүний эрхийг хамгаалдаг байгууллага, холбоонд хоёроос доошгүй жил ажилласан арван найман (18) нэр дэвшигч;
- нийгмийн чиглэлээр мэргэшсэн эрдэмтэн судлаачдаас зургаан (6) нэр дэвшигч;
- хүүхэд хамгааллын чиглэлээр мэргэшсэн мэргэжилтнүүдээс гурван (3) нэр дэвшигч;
- тэтгэвэрт гарсан шүүгчдээс зургаан (6) нэр дэвшигч;
- мэргэжлийн ангилал хамаарахгүй хуульчдаас зургаан (6) нэр дэвшигч;
- эмч нарын төлөөллөөс есөн (9) нэр дэвшигч, үүнээс 3 нь сэтгэцийн эмч байна.

Хорооны дарга Парламентын нэгдсэн хуралдаанд нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг цагаан толгойн үсгийн дарааллаар танилцуулж, нууц санал хураалтаар парламентын гишүүдийн олонхын саналаар сонгоно. (хуулийн §7). Гишүүдийг хамгийн олон санал авсан эрэмбээр сонгох бөгөөд санал тэнцсэн тохиолдолд ахмад настай нь шалгардаг байна.

Сонгогдсон гишүүд нь анхны хурлаа хамгийн ахмад гишүүнээрээ ахлуулан хуралдах бөгөөд байгууллагын Ерөнхийлөгчийг үнэмлэхүй олонхын саналаар сонгоно. Санал тэнцсэн тохиолдолд хурал даргалсан ахмад гишүүн шийдвэрлэх үүрэгтэй оролцоно.

²⁰ Loi organique n° 2013-43 du 21 octobre 2013, relative à l'Instance nationale pour la prévention de la torture., http://www.inpt.tn/fileadmin/user_upload/pdf/jo0852013.pdf

²¹ Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд

²² тус хуулийн 27 дугаар зүйлд "Парламентын дэргэдэх эрх, эрх чөлөө, гадаад харилцааны хороог мэргэжлийн хороо гэж үзнэ" гэж заасан байна.

Гишүүдийг 6 жилийн хугацаатай сонгох бөгөөд дахин сонгогдох эрхгүй байна. Ерөнхийлөгч, гишүүд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхээс өмнө Засгийн газрын тэргүүний өмнө тангараг өргөдөг байна. (хуулийн §9)

Гишүүдэд тавигдах шаардлага

Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд гишүүдэд тавигдах шаардлагыг зааж өгсөн байна. Үүнд:

- Тунис Улсын иргэншилтэй байх;
- 25-аас доошгүй настай байх;
- шударга, хараат бус, бие даасан байх;
- шүүхийн эцсийн шийдвэр гараагүй байхад хэн нэгний нэр төрд харшлах аливаа шалтгаанаар албан тушаалаас нь чөлөөлөх, огцруулаагүй байх;
- нэр дэвших үедээ Парламентын гишүүн биш байх;
- өмнө нь хуулийн хариуцлага хүлээж байгаагүй, улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцдоггүй, төрийн зарим албан тушаал (өмнөх ерөнхийлөгчийн үед засгийн газарт ямар нэгэн үүрэг, хариуцлага хүлээгээгүй, мужийн захирагч, ерөнхий нарийн бичгийн дарга, төлөөлөгчийн алба)-ыг хашиж байгаагүй;
- Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын гишүүд нь аливаа хорих анги, хорих төвд урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр очиж, эрүүдэн шүүх, зүй бусаар харьцсан явдлыг баримтжуулах, эрүүгийн болон захиргааны мөрдөн байцаалтад хүсэлт гаргах, хүчирхийлэл, зүй бус харьцах байдлыг арилгах арга хэмжээний талаар зөвлөмж гаргах эрхтэй.

3.2. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцооны бие даасан байдал

Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлд зааснаар тус байгууллага нь бие даасан төрийн байгууллага бөгөөд төв байр нь Тунис хотод байна гэжээ.

Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газар нь төрийн байгууллага бөгөөд улсын төсвөөс санхүүжнэ. Байгууллагын санхүүгийн дансыг Аудитын шүүхээс шууд хянадаг. (хуулийн §15)

3.3. Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа

Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын чиг үүрэг нь:²³

- цагдан хорих газруудад урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр, хүссэн цагтаа тогтмол болон бусад гэнэтийн айлчлал хийх;
- цагдан хорих байранд байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан тусгай орчин нөхцөл, хамгаалалттай байх;
- цагдан хорих байранд эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар шийтгэх, хүний нэр төрийг доромжлон харьцах явдал байгаа эсэхэд хяналт шинжилгээ хийх, баталгаажуулж, цагдан хорих болон ялыг гүйцэтгэх нөхцөл нь үндэсний хууль тогтоомж, олон улсын хүний эрхийн стандартад нийцэж байгаа эсэхэд хяналт тавих;
- эрүүдэн шүүж болзошгүй тохиолдлын талаарх гомдол, мэдэгдэл хүлээн авч, эдгээр хэргийн мөрдөн байцаалтын ажиллагааг хангаж, шаардлагатай тохиолдолд эрх бүхий захиргааны болон харьяаллын байгууллагад шилжүүлэх;
- эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбогдсон хууль, тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн талаар санал, дүгнэлт гаргах;

²³ <http://www.inpt.tn/index.php?id=194>

- эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх талаар зөвлөмж өгөх, хэрэгжилтэд нь хяналт тавихад хувь нэмэр оруулах;
- эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх ерөнхий удирдамжийг холбогдох талуудтай уялдуулан батлах;
- мэдээллийн сан бүрдүүлэхийн зэрэгцээ өгсөн үүрэг даалгаврыг хэрэгжүүлэхэд ашиглахаар шаардлагатай мэдээлэл, өгөгдөл, статистик тоо баримтыг цуглуулах, бэлэн байдлыг хангах;
- эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар шийтгэх, хүний нэр төрийг доромжлон харьцах эрсдэлийн эсрэг нийгмийн ойлголтыг нэмэгдүүлэхэд хувь нэмрээ оруулж, сурталчилгаа хийх, сургалт, семинар зохион байгуулах, гарын авлага хэвлүүлэх;
- эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр судалгаа, тайлан мэдээ гаргах, нийтлэх;
- жил бүрийн тайлангаа Бүгд Найрамдах Улсын Ерөнхийлөгч, Засгийн газрын тэргүүн, Ассамблейн Ерөнхийлөгчид хүргүүлэх, Бүгд найрамдах Тунис Улсын цахим хуудас болон албан ёсны "JORT" сэтгүүлд нийтлэх.

Тус байгууллага нь чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ дараах эрхийн хүрээнд ажиллахыг хуулиар зөвшөөрдөг байна.²⁴

- Захиргааны бүх боломжит, шаардлагатай арга хэмжээг авах;
- Цагдан хорих газруудтай холбоотой бүх мэдээллийг авах (үүнд, цагдан хорих газрын тоо, байршил, түүнчлэн эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүсийн тоо гэх мэт);
- Эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүстэй хэрхэн харьцаж байгаа болон тэднийг саатуулах орчин нөхцөлтэй холбоотой бүх мэдээллийг олж авах;
- Цагдан хорих бүх газар, бусад байгууламж, тоног төхөөрөмжид нэвтрэх;
- Эрх чөлөөгөө хасуулсан хүмүүс болон мэдээлэл өгөх боломжтой бусад хүмүүстэй гэрчийг оролцуулалгүйгээр, эсхүл шаардлагатай тохиолдолд тангараг өргөсөн хэлмэрчээр дамжуулан ганцаарчлан ярилцлага хийх.

²⁴ Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний газрын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл.

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

- Монгол Улсын хууль, Хүний эрхийн үндэсний комиссын тухай, <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=15152>
- Монгол Улсын Хүний эрхийн үндэсний комиссын цахим хуудас, <https://nhrcm.gov.mn/news/57#>
- “Эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний ажиллагаа” гарын авлага, 2021 он
- Хүний эрхийн үндэсний комиссын эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх асуудал эрхэлсэн гишүүний эрүү шүүлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны 2022 оны тайланд хийсэн шинжилгээний танилцуулга., <https://www.parliament.mn/nn/30303/>
- <https://www.ohchr.org/ru/treaty-bodies/spt/national-preventive-mechanisms>
- <https://www.ohchr.org/ru/treaty-bodies/cat/background-convention>
- <https://treaties.un.org/>

ХБНГУ

- Эрүүдэн шүүхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний агентлагийн цахим хуудас www.nationale-stelle.de/en
- Үндэсний агентлагын жилийн тайлан https://www.nationale-stelle.de/fileadmin/dateiablage/Dokumente/Berichte/Jahresberichte/Annual_Report_2021___National_Agency_for_the_Prevention_of_Torture.pdf

Киргиз Улс

- Закон «О Национальном центре Кыргызской Республики по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания» от 12 июля 2012 года N 104. <https://npm.kg/ru/normativnaya-baza/natsionalnye-normy/>
- Национальный центр Кыргызской Республики по предупреждению пыток, Управление Верховного комиссара ООН по правам человека, Penal Reform International. национальный центр Кыргызской Республики по предупреждению пыток (2020-2021 годы). <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2022/01/%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0-%D0%BF%D1%8B%D1%82%D0%BA%D0%B8.pdf>

Тунис Улс

- Loi organique n° 2013-43 du 21 octobre 2013, relative à l'Instance nationale pour la prévention de la torture, http://www.inpt.tn/fileadmin/user_upload/pdf/jo0852013.pdf
- The National Authority for the Prevention of Torture (INPT), <http://www.inpt.tn/index.php?id=193>
- <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/tunisia>
- <https://legislation-securite.tn/fr/law/43975>